

УДК 378.014:07

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Оксана Карабін

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформатики та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна,
ORCID ID 0000-0001-8759-948X
karabin@tnpu.edu.ua

Анотація. У статті проаналізовано та обґрунтовано теоретичні та методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. З'ясовано, що освітня діяльність майбутніх учителів інформатики має провадитися у закладах освіти через систему науково-методичних і навчально-виховних заходів, цілеспрямована на засвоєння знань, удосконалення умінь, формування компетентностей, становлення фахівця. Виявлено, що проблематика підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти потребує вивчення. У дослідно-експериментальному дослідженні першоважливим є проведення діагностики сформованості готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності для якого первинним є обґрунтування та виявлення компонентів та визначення критеріїв і показників такого процесу. Для дослідження реального стану професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти було з'ясовано теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх фахівців, загальнонаукові підходи, завдання та методику педагогічного експерименту. Виявлено компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-рефлексивний, особистісно-акмеологічний, комунікативно-організаційний, інформаційно-технологічний, оцінно-діяльнісний), визначено критерії (сформованість прагнень, потреб і цілей до майбутньої професійної діяльності, надбання цілісності пізнавально-професійної діяльності, сформованість особистісно-професійної результативності до майбутньої професійної діяльності, наявність сформованих комунікативних якостей до ефективної організації педагогічної діяльності, технологічна підготовленість до педагогічної діяльності, сформованість професійних умінь і навичок до виконання професійної діяльності та її самооцінки) та рівні сформованості їх готовності до професійної діяльності.

Ключові слова: заклад вищої освіти; освітній процес; система неперервної освіти; професійна підготовка; цифрові технології; майбутні учителі інформатики.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні трансформації в житті інформаційного суспільства супроводжуються реформуванням освіти, яка акумулює та удосконалює інноваційні підходи до підготовки майбутніх учителів відповідно до Закону України «Про освіту» (Про освіту: Закон України, 2015 р.), Закону «Про вищу освіту» (Про вищу освіту: Закон України, 2014), Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття) («Освіта» (Україна ХХІ століття): Державна національна програма, 1994), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Про Національну стратегію

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України, 2013). Одним із напрямів освітньої політики держави є підготовка висококваліфікованих і професійних кадрів, конкурентоспроможних на ринку праці, спроможних до фахової діяльності та творчості, професійного вдосконалення.

Теоретичний та методологічний аналіз основ професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти передбачає узагальнення філософії педагогічної освіти, загальнонаукових теоретичних положень, науково-методологічних основ, педагогічних закономірностей, принципів, підходів, наукових основ процесу пізнання професійної педагогічної діяльності (О. Березюк, В. Смоляр, 2014).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне обґрунтування основних концептуальних положень й методологічних засад професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти викликає нині підвищений інтерес багатьох українських і зарубіжних науковців. Проблеми професійної підготовки майбутніх учителів розглядалися в наукових публікаціях В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя та ін. Концептуальні основи підготовки майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності висвітлено в науковому доробку таких науковців, як: Л. Білоусова, В. Биков, І. Булах, А. Верлань, О. Данильчук, В. Дем'яненко, М. Жалдак, О. Кузьмінська, Н. Морзе, Ю. Рамський, С. Семеріков, О. Співаковський, О. Спирін, Ю. Трис та ін. Дидактичні концепти й теоретичні засади неперервної університетської педагогічної освіти висвітлювалися в публікаціях П. Атаманчук, І. Бех, М. Євтух, В. Луговий та ін. Методологічні засади підготовки майбутніх учителів інформатики висвітлено в наукових працях В. Бикова, М. Жалдака, В. Лапінського, М. Лапчик, С. Овчарова, В. Радула та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та аналізі сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти.

Завдання дослідження: 1. Теоретично обґрунтувати основи професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. 2. Виявити компоненти та визначити критерії й показники рівнів готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності. 3. Провести аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти.

Теоретичні основи дослідження. Інтелектуальна, творча діяльність майбутніх учителів інформатики у сфері вищої освіти, що провадиться у закладах освіти через систему науково-методичних і навчально-виховних

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти заходів, цілеспрямована на засвоєння знань, удосконалення умінь, формування компетентностей, становлення фахівця, а також спрямована на гармонійний розвиток особистості, розкриття внутрішнього потенціалу, пристосування до своєї професії, прийняття професійних цінностей, утвердження своєї індивідуалізації, надбання адаптації до професійної діяльності, сформованості готовності до успішної професійної діяльності.

Професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти, підвищення ефективності підготовки фахівців щодо такого процесу, удосконалених концептуальних принципів підготовки до майбутньої професійної діяльності є актуальним з урахуванням європейських стандартів й інтеграції України у світове співтовариство.

Аналіз наукових психолого-педагогічних джерел, дає підстави стверджувати, що проблематика підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти потребує вивчення. У дослідно-експериментальному дослідженні першоважливим є проведення діагностики сформованості готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності для якого первинним є обґрунтування та виявлення компонентів та визначення критеріїв і показників такого процесу.

Під час педагогічного дослідження було проведено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, обґрунтовано теоретичні аспекти сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти, здійснено аналіз освітньо-професійних програм, розроблено програму проведення педагогічного експерименту, проведено діагностичне обстеження та визначено реальний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти, проведено аналіз стандартів галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 014 Середня освіта за освітньо-професійними програмами Середня освіта (Інформатика, математика, основи STEM-навчання), Середня освіта (Інформатика), силабусів обов'язкових навчальних дисциплін загальної й професійної підготовки, вибіркового навчальних дисципліни загальної та практичної підготовки.

На констатувальному етапі експерименту (2020-2022 рр.) було залучено 504 майбутніх фахівців, із яких 255 входили до ЕГ і 249 до КГ, а також 12 викладачів закладів фахової передвищої, вищої, післядипломної освіти та системи підвищення кваліфікації. У дослідженні питання реального стану професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти було з'ясовано теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх фахівців, загальнонаукові підходи, вихідні принципи, завдання та методику

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти педагогічного експерименту; виявлено компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-рефлексивний, особистісно-акмеологічний, комунікативно-організаційний, інформаційно-технологічний, оцінно-діяльнісний), визначено критерії та рівні (високий, достатній, задовільний, низький) сформованості їх готовності до професійної діяльності.

Для визначення рівнів готовності до професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти було використано методику «Мотивація досягнення успіху» Т. Елерса та опитувальники В. Гербачевського «Оцінка рівня домагань», А. Реана «Мотивація успіху та боязні невдач» (мотиваційно-цільовий компонент), розроблено авторську методику (когнітивно-рефлексивний компонент) та диференційно-діагностичний опитувальник (особистісно-акмеологічний компонент), задіяно методику «Комунікативні і організаторські здібності» В. Синявського, В. Федорошина (комунікативно-організаційний компонент), використано метод експертних оцінок (інформаційно-технологічний компонент), розроблено практичні завдання з чотирма рівнями складності та теми проєктів (оцінно-діяльнісний компонент), що дозволило ранжувати студентів.

Охарактеризуємо компоненти, які сприятимуть сформованості сформованості готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності у системі неперервної освіти.

Мотиваційно-цільовий компонент визначає пізнавальні мотиви, наміри, настанови, практичний інтерес до професійної діяльності, обумовлює позитивне свідоме прагнення особистості на оволодіння та набуття професійних цінностей й ідеалів із урахуванням потреб майбутньої фахової діяльності та характеризується критерієм – сформованість прагнень, потреб і цілей до майбутньої професійної діяльності та представлений показниками: усвідомлення соціальної потреби майбутньої професійної діяльності, спрямованість стійкого інтересу до професійної діяльності, сформованість зацікавленості до оволодіння фаховою складовою професійної освіти.

Когнітивно-рефлексивний компонент сприяє усвідомленому формуванню фахових компетенцій, поглибленому опануванню загальнокультурних і професійних знань й навичок до педагогічної діяльності, формуванню професійних цінностей, виробленню саморефлексії, надбанню пізнавальної діяльності для розвитку критичного й логічного мислення на постійний саморозвиток й безперервне удосконалення професійних компетентностей. Компонент характеризується критерієм – надбання цілісності пізнавально-професійної діяльності, що представлений такими показниками, як: сформованість навичок навчально-пізнавальної діяльності, цілісність

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти сформованих загальнонаукових знань і фахових умінь й навичок до професійної діяльності, наявність безперервного удосконалення професійних компетентностей.

Особистісно-акмеологічний компонент характеризується усвідомленим оволодінням фахових знань, виробленням індивідуального стилю, наявністю особистісних здібностей та практичних навичок роботи до професійної діяльності, зацікавленістю до розвитку творчого потенціалу, спрямованістю на професійне становлення особистості, сформованістю саморегуляції до виконання професійних завдань, набуттям особистісно-професійних компетентностей для творчої самореалізації, виробленням навичок проєктувати особистісно-професійної траєкторії становлення майбутнього вчителя, усебічним розвитком особистісного потенціалу на самонавчання, самовдосконалення, самовираження та самореалізацію. Для нього визначено критерій – сформованість особистісно-професійної результативності до майбутньої професійної діяльності, що представлений показниками: розвиненість особистісно-фахових компетентностей до здійснення професійної діяльності, здатність до самореалізації та творчого самовираження, сформованість провідних значущих якостей до результативного виконання професійної діяльності.

Комунікативно-організаційний компонент ґрунтується на вираженні комунікативних характеристик і сформованості конструктивної самоорганізації власної педагогічної діяльності, здатності створювати атмосферу комфортності та доброзичливості, розвитку здібностей встановлення сприятливого емоційно-психологічного комфорту та ділового спілкування, надбанні організаційних умінь створення безпечних умов навчально-виховного процесу, розвитку індивідуально-організаційних якостей та педагогічного такту до ефективної комунікативної взаємодії в освітній сфері, вироблені мовленевої культури в педагогічному колективі, сформованості організаційного стилю фахової діяльності та самоорганізації власної педагогічної діяльності. Критерієм даного компоненту визначено – наявність сформованих комунікативних якостей до ефективної організації педагогічної діяльності та представлено такими показниками: розвиненість комунікативних якостей до професійного спілкування, наявність педагогічної культури спілкування, сформованості організаційного стилю до ефективної педагогічної діяльності.

Інформаційно-технологічний компонент визначає сформованість готовності до використання інформаційних технологій, наявність навичок компетентної роботи з урахуванням методів і засобів новітніх технологій, технологічну підготовленість до фахової діяльності, готовності впровадження

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти

технологічних надбань до виконання професійних функцій, здатність використання цифрових інструментів в освітньому процесі, сформованість особистісно-технологічної результативності та цифрової культури до майбутньої професійної діяльності, інтегральну властивість особистості до володіння фаховими цінностями з метою професійної самореалізації, вміння цілісного вирішення комплексних інформаційно-фахових завдань в професійній діяльності, надбання стійкої орієнтації на активну професійну та творчу діяльність. Компонент характеризується критерієм – технологічна підготовленість до педагогічної діяльності, що представлений такими показниками, як: наявність цифрової культури, набуття ґрунтовної інформаційної підготовки до педагогічної діяльності, сформованість технологічних навичок до ефективного виконання професійних завдань.

Оцінно-діяльнісний компонент характеризується результативною діяльністю на надбання професійних компетентностей, здатністю здійснити корекцію особистісних досягнень, сформованістю практичної підготовленості до виконання різних видів завдань, вмінням оцінювати результати своєї діяльності з поставленими освітніми завданнями, систематизацією особистісно-оцінного досвіду власної діяльності, сформованістю професійних умінь і навичок до виконання професійних завдань, дієвістю щодо впровадження наукових методів і педагогічних технологій, наявність сформованих якостей до творчого самовираження, самооцінкою своєї професійної підготовки, самотворенням власного рівня професійної майстерності, здатністю особистості до самореалізації, цілеспрямованим удосконаленням професійних надбань, практичної готовності до професійної адаптації. Критерієм даного компоненту визначено – сформованість професійних умінь і навичок до виконання професійної діяльності та її самооцінки, що представлений такими показниками, як: наявність практичної підготовленості до професійної діяльності, надбання компетенцій оцінювати результати своєї діяльності, сформованість самооцінки професійної діяльності.

Результати дослідження. Одержані результати дослідження дозволили встановити вихідні рівні готовності майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти до професійної діяльності за визначеними компонентами, критеріями та відповідними показниками. Результати подано в таблиці 1.

Аналіз результатів засвідчив, що 21,46 % майбутніх учителів інформатики перебувають на низькому рівні сформованості готовності до професійної діяльності, 45,73 % майбутніх фахівців перебувають на середньому рівні, водночас на достатньому рівні перебувають 23,02 % майбутніх учителів інформатики, а 9,79 % осіб засвідчили високий рівень.

Таблиця 1

Узагальнені результати діагностики сформованості готовності майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти до професійної діяльності

Компоненти	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%	Абс. к-ть	%
Мотиваційно-цільовий	59	11,71	117	23,21	219	43,45	109	21,63
Когнітивно-рефлексивний	49	9,72	113	22,42	241	47,82	101	20,04
Особистісно-акмеологічний	45	8,93	117	23,21	236	46,83	106	21,03
Комунікативно-організаційний	44	8,73	113	22,42	231	45,83	116	23,02
Інформаційно-технологічний	51	10,11	115	22,82	229	45,44	109	21,63
Оцінно-діяльнісний	48	9,52	121	24,01	227	45,04	108	21,43
Середній показник:		9,79		23,02		45,73		21,46

Проведений аналіз результатів дослідження показав, що рівень сформованості готовності майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти до професійної діяльності є недостатнім. Професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти потребує удосконалення з врахуванням: філософсько-методологічних основ професійної підготовки майбутнього вчителя, загальнотеоретичних концептів освітньої педагогічної системи, аналізу моделей педагогічної діяльності, обґрунтуванню специфіки навчання майбутніх учителів інформатики, модернізації педагогічної системи з удосконаленням освітнього процесу майбутніх фахівців у системі неперервної освіти.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведений аналіз психолого-педагогічних та наукових джерел професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти дозволив провести узагальнення філософських ідей, загальнонаукових теоретичних положень, закономірностей, підходів, принципів. Виділити компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-рефлексивний, особистісно-акмеологічний, комунікативно-організаційний, інформаційно-технологічний, оцінно-діяльнісний), визначити критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності. З'ясувати стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти.

Ураховуючи одержані результати, дійшли висновку, що подальші кроки педагогічного дослідження будуть спрямовані на обґрунтування педагогічної концепції професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти, розгляду теоретичних засад й обґрунтування методологічних основ професійної підготовки майбутніх учителів інформатики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березюк, О. С., Смоляр, В. І. (2014). Шляхи модернізації освітньої системи України. Тенденції модернізації національних освітніх систем. *Збірник наукових праць* / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 158 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Постанова від 03.11.1993 №896. Київ : Райдуга, 1994. 53°с.
3. Закон України «Про вищу освіту»: від 01.07.2014. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014, № 37-38, ст. 2004.
4. Проєкт Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. *Відомості Верховної Ради*. 2012. URL: https://old.mgu.edu.ua/docs/NormAkti/documents/proect_rozvitku_osviti.pdf.
5. Рівні вищої освіти та наукові ступені. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rivni-vishoyi-osvitita-naukovi-stupeni> (дата звернення: 26.10.2022).
6. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»: від 25.06.2013, № 344/2013. *Відомості Верховної Ради*. 2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
7. Ajjawi, R., Crampton, P. & Rees, C. (2018). What really matters for successful research environments? A realist synthesis. *Medical education*, 52(9), 936–950. <https://doi.org/10.1111/medu.13643>.
8. Bykov, V. Yu., Leshchenko, M. P. (2016). Digital humanistic pedagogy : relevant problems of scientific reseach in the field of using ict in ducation. *Information Technologies and Learning Tools*, 53(3), 1–17.
9. Kuzmenko, I. (2016). Modernization of Education as a Condition for Development in Ukraine : A Position Statement. *Journal of Advocacy, Research and Education*. Vol. 5. URL: <http://oaji.net/articles/2016/1704-1461180005.pdf>.

CURRENT STATE OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF IT IN THE SYSTEM OF CONTINUOUS EDUCATION

Oksana Karabin

Candidate of Pedagogical Sciences, Docent,
Docent of the Department of Computer Science and Methods of its Teaching,
Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University of Ternopil
Ternopil, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-8759-948X
karabin@tnpu.edu.ua

Abstract. The article analyzes and substantiates the theoretical and methodological aspects of the professional training of future computer science teachers in the continuing education system. It was found that the educational activity of future computer science teachers should be conducted in educational institutions through a system of scientific-methodical and educational-educational activities, aimed at assimilating knowledge, improving skills, forming competencies, and becoming a specialist. It was found that the issues of training future informatics teachers in the system of

continuous education need to be studied. In the exploratory-experimental study, the diagnosis of the formation of readiness of future computer science teachers for professional activity is of primary importance, for which the primary purpose is to substantiate and identify the components and determine the criteria and indicators of such a process. In order to study the real state of professional training of future informatics teachers in the system of continuing education, the theoretical and methodological foundations of training future specialists, general scientific approaches, tasks and methods of pedagogical experiment were clarified. The components (motivational-target, cognitive-reflexive, personal-acmeological, communicative-organizational, information-technological, evaluation-activity) were identified, criteria were determined (formation of aspirations, needs and goals for future professional activity, acquisition of the integrity of cognitive-professional activity, formation personal and professional effectiveness for future professional activity, the presence of formed communicative qualities for the effective organization of pedagogical activity, technological readiness for pedagogical activity, the formation of professional abilities and skills for performing professional activity and its self-evaluation) and the level of formation of their readiness for professional activity.

Key words: institution of higher education; educational process; system of continuing education; professional training; digital technologies; future computer science teachers.

REFERENCES

1. Bereziuk, O. S., Smoliar, V. I. (2014). Shliakhy modernizatsii osvitnoi systemy Ukrainy [Ways to modernize the educational system of Ukraine]. *Tendentsii modernizatsii natsionalnykh osvitynikh system: zbirn. nauk. prats / za red. O. S. Bereziuk, O. M. Vlasenko. Zhytomyr : vyd-vo ZhDU im. I. Franka* [in Ukrainian].
2. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» (Ukraina KhKhI stolittia) [State national program «Education» (Ukraine of the 21st century)]. Postanova vid 03.11.1993 №896. Kyiv : Raiduha, 1994. [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»]. № 1556-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2014. St. 37-38. [in Ukrainian].
4. Proiekt Natsionalnoi stratehii rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky [The project of the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021]. URL: https://old.mgu.edu.ua/docs/NormAkti/documents/proect_rozvytku_osviti.pdf. [in Ukrainian].
5. Rivni vyshchoi osvity ta naukovi stupeni [Levels of higher education and academic degrees]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rivni-vishoyi-osvitita-naukovi-stupeni> [in Ukrainian].
6. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku» [Decree of the President of Ukraine «On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the Period Until 2021»]. № 344/2013. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].
7. Ajjawi, R., Crampton, P.& Rees, C. (2018). What really matters for successful research environments? A realist synthesis. *Medical education*, 52(9), 936–950. <https://doi.org/10.1111/medu.13643> [in English].
8. Bykov, V. Yu., & Leshchenko, M. P. (2016). Digital humanistic pedagogy : relevant problems of scientific reseachin the field of using ICT in education. *Information Technologies and Learning Tools*, 53(3), 1–17. [in English].
9. Kuzmenko, I. (2016). Modernization of Education as a Condition for Development in Ukraine : A Position Statement. *Journal of Advocacy, Research and Education*. Vol. 5. URL <http://oaji.net/articles/2016/1704-1461180005.pdf>. [in English].

Матеріали надійшли до редакції
01.12.2022 р